МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
ПЕНІТЕНЦІАРНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ

КАФЕДРА ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН
ГУМАНІТАРНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
(ОЧНОЇ ТА ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ)

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Економічна теорія права

для підготовки здобувачів на другому (магістерському) рівні вищої освіти
за спеціальністю D8 Право

РОЗРОБНИК:
начальник кафедри,
кандидат економічних наук
_____ **Ірина ЦАРИК**

Розглянуто та затверджено
на засіданні кафедри
«01» вересня 2026 року,
протокол № 8

Узгоджено з гарантом освітньої програми _____ **Вячеслав ПУЗИРНИЙ**

Обсяг: 3 кредити ECTS.

Чернігів – 2026

АНОТАЦІЯ КУРСУ

«Економічна теорія права» — це міждисциплінарна наукова та навчальна дисципліна, яка застосовує методи та інструменти економічної теорії до аналізу формування, структури, функціонування та ефективності правових норм і систем. Право розглядається не просто як набір формальних приписів чи моральних імперативів, а як система стимулів і обмежень, що впливає на раціональну поведінку людей. Норми права оцінюються через призму економічної ефективності та витрат/вигод. Навчальна дисципліна «Економічна теорія права» спрямована на формування у здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності D-8 «Право» системних знань і практичних навичок застосування економічного аналізу до правових явищ і процесів.

У межах навчальної дисципліни розглядаються ключові концепції та напрями економічної теорії права, зокрема неокласичний, інституціональний, поведінковий і публічно правовий підходи, а також їх застосування у сфері кримінального, цивільного, адміністративного та господарського права. Особлива увага приділяється формуванню у курсантів і студентів здатності оцінювати дію законів не лише з формально-юридичної точки зору, а й за критеріями соціально-економічної корисності та ефективності. Крім того, дисципліна формує розуміння того, як зміни в законодавстві трансформують економічні стимули та поведінку громадян чи бізнесу.

Метою навчальної дисципліни: формування у здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності D-8 «Право» системного розуміння економічних засад функціонування права та правових інститутів, а також набуття здатності застосовувати інструменти економічного аналізу для оцінки ефективності правового регулювання, прогнозування соціально-економічних наслідків правових рішень і розробляти обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення правової політики та правозастосовної практики.

Завдання навчальної дисципліни: ознайомлення з основними концепціями та школами економічного аналізу права; розуміння економічної природи правових інститутів і механізмів їх впливу на поведінку суб'єктів права; оволодіння принципами раціонального вибору та розуміння економічних мотивів правової поведінки у різних галузях права; вміння застосовувати інструменти економічного аналізу для дослідження правових явищ; здатність аналізувати правову поведінку індивідів і організацій з позицій економічної раціональності; уміння прогнозувати можливі соціально-економічні наслідки прийняття правових рішень, обґрунтовувати правові та управлінські рішення з використанням економічних інструментів; розвиток критичного мислення та застосування наукових підходів у професійній діяльності юриста.

Дисципліна спрямована на формування таких програмних компетентностей:

Загальні компетентності:

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

ЗК3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;

ЗК7. Здатність приймати обґрунтовані рішення;

ЗК8. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

Спеціальні компетентності:

СК1. Здатність застосовувати принципи верховенства права для розв'язання складних задач і проблем, у тому числі, у ситуаціях правової невизначеності;

СК6. Здатність обґрунтовувати та мотивувати правові рішення, давати розгорнуту юридичну аргументацію;

СК9. Здатність застосовувати міждисциплінарний підхід в оцінці правових явищ та правозастосовній діяльності;

СК10. Здатність ухвалювати рішення у ситуаціях, що вимагають системного, логічного та функціонального тлумачення норм права, а також розуміння особливостей практики їх застосування;

СК14. Здатність самостійно готувати проекти нормативно-правових актів, обґрунтовувати суспільну обумовленість їх прийняття, прогнозувати результати їх впливу на відповідні суспільні відносини.

Результати навчання:

РН1. Оцінювати природу та характер суспільних процесів і явищ, і виявляти розуміння меж та механізмів їх правового регулювання;

РН3. Проводити збір, інтегрований аналіз та узагальнення матеріалів з різних джерел;

РН6. Обґрунтовано формулювати свою правову позицію, вміти опонувати, оцінювати докази та наводити переконливі аргументи;

РН7. Дискутувати зі складних правових проблем, пропонувати і обґрунтовувати варіанти їх розв'язання;

РН13. Аналізувати та оцінювати практику застосування окремих правових інститутів;

РН17. Інтегрувати необхідні знання та розв'язувати складні задачі правозастосування у різних сферах професійної діяльності.

СТРУКТУРА (ЗМІСТ) НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тематичний план (денна та заочна форма навчання)

№ теми	Назви тем	Кількість годин				
		всього	у тому числі			
			лекція	семінар	практичне	самостійна робота
	1	2	3	4	5	6
Розділ 1. Економічна складова правових рішень						
1	Економічна теорія права як міждисциплінарний напрям наукового знання	7/10	2/2	-/	-	5/8
2	Право як інститут економічної системи	8/10	-/-	2/2	-	6/8
3	Економічна раціональність і правова поведінка суб'єктів	9/10	2/	-/-	2/2	5/8
4	Витрати, вигоди та ефективність правового регулювання.	8/8	-/-	2/-	-	6/8
5	Право власності в економічні теорії	7/10	-/2	2/-	-	5/8
Разом за розділом 1		**39/48**	**4/4**	**6/2**	**2/2**	**27/40**
Розділ 2. Економічний аналіз правових явищ						
6	Економічний аналіз корупції	10/8	/-	2/-	2/-	6/8
7	Економічний аналіз підприємницької діяльності	12/8	2/-	2/-	2/-	6/8
8	Економічний аналіз кримінального права	10/8	2/-	-/	2/-	6/8
9	Економічний аналіз державного регулювання та публічного права	10/8	2/-	-/	2/-	6/8
10	Держава, право і ринок: економічно-правовий вимір	9/10	/-	2/2	-/-	7/8
Разом за розділом 2		**51/42**	**6/0**	**6/2**	**8/0**	**31/40**
Усього годин		**90/90**	**10/4**	**12/4**	**10/2**	**58/80**

ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРІВ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

Готуючись до семінарського заняття Ви маєте підготувати конспект питань, що містяться в плані відповідної теми. Наявність конспекту всіх (!) питань та ваша присутність на занятті є запорукою успішної роботи та отримання балів (їх кількість залежить від вашої активності та якості підготовки). Відсутність конспекту або неповний конспект, навіть за умови вашої присутності на семінарі, оцінюється в 0 балів.

Тема2.Право як інститут економічної системи
Навчальні питання:

1. Що означає право як інститут економічної системи?
2. Яку роль відіграє право в регулюванні економічних відносин?
3. Як правові норми впливають на поведінку учасників економіки?
4. Чому захист права власності є важливим для економічного розвитку?
5. Як право сприяє стабільності та передбачуваності економічних процесів?
6. Яким чином право забезпечує виконання економічних договорів?
7. Як співвідносяться економічна свобода та правове регулювання?
8. Яку роль відіграє держава в економіці через правові механізми?
9. Як якість законодавства впливає на розвиток бізнесу та інвестицій?
10. Чому право є необхідною умовою ефективного функціонування ринкової економіки?

Тема4.Витрати, вигоди та ефективність правового регулювання
Навчальні питання:

1.Що включають у себе витрати правового регулювання: лише бюджетні витрати держави чи також витрати бізнесу і громадян на дотримання норм?

2.Які види вигід може створювати правове регулювання для економіки та суспільства, і чи можливо їх об’єктивно виміряти?

3.У чому різниця між юридичною ефективністю норми(досягнення формально поставленої мети) та її економічною ефективністю?

4.Чи може правова норма бути формально ефективною, але економічно невигідною для суспільства? Наведіть приклади.

5.Як застосовується аналіз «витрати – вигоди» під час підготовки нормативно-правових актів, і які його переваги та обмеження?

6.Що таке трансакційні витрати у сфері правового регулювання і як вони впливають на поведінку суб’єктів господарювання?

7.Чи завжди посилення санкцій зменшує порушення, чи інколи це може збільшувати витрати без суттєвого ефекту?

8.Як швидкість та якість судового розгляду впливають на економічну ефективність правової системи?

9.Чи може надмірне регулювання створювати бар’єри для розвитку бізнесу і інновацій? Як знайти баланс між контролем і свободою?

10.Чи повинна держава надавати пріоритет економічній ефективності правового регулювання, якщо це може обмежувати соціальну справедливість? Де проходить межа між цими цінностями?

Тема 5. Право власності в економічні теорії
Навчальні питання:

1. Як економічна теорія пояснює роль права власності у функціонуванні ринку?
2. Чому чітке визначення та захист права власності вважаються передумовою економічного зростання?
3. У чому полягає різниця між юридичним і економічним розумінням права власності?
4. Що означає «пучок прав» (bundle of rights) у теорії прав власності? Які правомочності він включає?

5. Як невизначеність або слабкий захист права власності впливають на інвестиції та підприємницьку активність?

6. Який зв'язок між правом власності та трансакційними витратами?

7. Як теорема Коуза пояснює роль права власності у вирішенні конфліктів між суб'єктами господарювання?

8. Чому держава іноді обмежує право власності (наприклад, через оподаткування або регулювання)? Чи суперечить це економічній ефективності?

9. Якзахистінтелектуальноївласностівпливаєнаінноваціїтарозвитокекономіки?

10. Чи можливий ефективний ринок без належного інституційного забезпечення права власності? Обґрунтуйте відповідь прикладами.

Тема 6. Економічний аналіз корупції

Навчальні питання:

1.Як економічна теорія пояснює природу корупції: як моральне відхилення чи як раціональний вибір суб'єкта?

2.Які економічні стимули спонукають посадову особу до корупційної поведінки?

3.Як співвідносяться розмір неправомірної вигоди, ймовірність викриття та суворість покарання у моделі раціонального вибору?

4.Чому підвищення санкцій не завжди призводить до зменшення рівня корупції?

5.Які прямі та непрямі економічні втрати спричиняє корупція для держави та бізнесу?

6.Як корупція впливає на інвестиційний клімат і конкурентне середовище?

7.У чому полягає проблема «агент– принципал» у сфері публічного управління та як вона пов'язана з корупційними ризиками?

8.Чи може надмірне регулювання створювати додаткові стимули для корупції?

9.Які економічні механізми запобігання корупції є найбільш ефективними: підвищення зарплат, цифровізація послуг, спрощення процедур, невідворотність покарання?

10.Як оцінити ефективність антикорупційної політики з економічної точки зору: через кількість вироків чи через зниження системних ризиків?

11. Чи можливо повністю викорінити корупцію, чи завдання держави — мінімізувати її до економічно прийнятного рівня?

12. Яку роль відіграє правова культура та рівень довіри до інститутів у зменшенні корупційної поведінки?

Тема 7. Економічний аналіз підприємницької діяльності

Навчальні питання:

1. У чому полягає економічна сутність підприємницької діяльності та як вона відрізняється від її юридичного визначення?

2. Які основні економічні цілі підприємця: максимізація прибутку, мінімізація витрат чи довгострокова стабільність?

3. Які види витрат (постійні, змінні, трансакційні) впливають на результати підприємницької діяльності?

4. Як правове регулювання (податки, ліцензування, контроль) впливає на витрати та економічну поведінку підприємця?

5. Що таке підприємницький ризик і які економічні та правові механізми його мінімізації існують?

6. Як конкуренція впливає на стратегію підприємця та його правову поведінку?

7. У чому полягає значення договору як інструменту зниження економічних ризиків і трансакційних витрат?

8. Як банкрутство з економічної точки зору виконує функцію «очищення» ринку?

9. Чи може надмірне правове регулювання стримувати розвиток підприємництва? Як знайти баланс між свободою підприємництва та державним контролем?

10. Які критерії можна використати для оцінки ефективності підприємницької діяльності: фінансові показники, соціальний ефект чи правова стабільність?

Тема 10. Держава, право і ринок: економічно-правовий вимір

1. Яку роль відіграє держава у формуванні та підтримці ринкової економіки? Чи можливий ринок без державного втручання?

2. У чому полягає економічна функція права в ринковій системі?

3. Як право забезпечує баланс між свободою підприємництва та публічними інтересами?

4. Які основні інструменти державного впливу на ринок (податки, регулювання, антимонопольна політика, субсидії)?

5. Чи завжди державне регулювання підвищує ефективність ринку? Наведіть приклади позитивних і негативних наслідків втручання.

6. Як держава через правові механізми реагує на «провали ринку» (монополії, зовнішні ефекти, інформаційну асиметрію)?

7. У чому полягає взаємозв'язок між якістю правової системи та інвестиційною привабливістю держави?

8. Чи може надмірне регулювання створювати бар'єри для конкуренції та розвитку малого бізнесу?

9. Як принцип верховенства права впливає на стабільність ринкових відносин?

10. Де проходить межа між необхідним державним втручанням і надмірною регуляцією в умовах сучасної економіки?

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Підготовка до практичного заняття передбачає опрацювання матеріалів (текстів) необхідних для успішного виконання практичних завдань. Отже, ваші бали залежать від вашої попередньої підготовки.

Тема 3. Економічна раціональність і правова поведінка суб'єктів

Кейс1.

Захист права власності та інвестиційна привабливість

Іноземна компанія планує інвестувати в регіональний логістичний центр в Україні. Проте в регіоні існує практика тривалих судових спорів щодо земельних ділянок і ризики оскарження права власності через 3–5 років після укладення угод.

Завдання:

1. Визначити, як рівень захисту права власності впливає на економічні рішення інвестора.

2. Оцінити трансакційні витрати пов'язані з правовою невизначеністю.

3. Запропонувати правові механізми мінімізації ризиків (титульне страхування, гарантії, арбітраж, спеціальні інвестиційні договори).

4. Проаналізувати, чи достатньо лише формального закріплення норм без ефективного правозастосування. Дискусійне питання: Чи можна вважати стабільність права власності ключовою передумовою економічного зростання?

Кейс 2.

Податкове регулювання та стимули економічної поведінки

Держава запроваджує податкові пільги для ІТ-компаній з метою залучення інвестицій і збереження людського капіталу.

Завдання:

1. Проаналізувати, як податкове право виступає інструментом економічної політики.

2. Оцінити економічні наслідки пільг: короткострокові та довгострокові.

3. Визначити ризики зловживань та втрат бюджету.

4. Порівняти: що ефективніше — податкові пільги чи стабільність регуляторного середовища? Аналітичний аспект: Податкове право як інститут перерозподілу доходів.

Кейс3.

Антимонопольне право та конкуренція

Велика цифрова платформа встановлює умови, які ускладнюють доступ малого бізнесу до ринку.

Завдання:

1. Визначити, чи є ознаки зловживання монопольним становищем.

2. Оцінити економічні наслідки для споживачів і конкурентів.

3. Запропонувати баланс між свободою підприємництва та державним втручанням.

4. Проаналізувати, чи завжди втручання держави підвищує ефективність ринку. Ключова ідея: Антимонопольне право як інструмент підтримки конкурентного середовища.

Кейс 4.

Судова система як економічний фактор

Середній строк розгляду господарських спорів становить 2–3 роки.

Завдання:

1. Проаналізувати вплив тривалості судового процесу на економічний оборот.

2. Оцінити альтернативні способи вирішення спорів (арбітраж, медіація).

3. Визначити, як швидкість правосуддя впливає на рівень довіри до держави.

4. Розрахувати умовні економічні втрати бізнесу від «заморожених» активів.

Дискусія: Чи є ефективність правосуддя економічною категорією?

Кейс 5.

Трудове право та продуктивність праці

Компанія прагне перевести частину працівників на гнучкі форми зайнятості. Законодавство містить жорсткі гарантії звільнення та зміни умов праці.

Завдання:

1. Проаналізувати співвідношення соціального захисту та економічної гнучкості.

2. Визначити, як трудове право формує стимули роботодавця.

3. Запропонувати модель балансу інтересів.

4. Оцінити економічні наслідки надмірної зарегульованості.

Кейс 6.

Інституційна довіра та економічна поведінка

Малий бізнес уникає офіційної реєстрації через недовіру до контролюючих органів. Завдання:

1. Визначити роль права у формуванні довіри.

2. Проаналізувати, як «тінізація» економіки пов’язана з інституційною слабкістю.

3. Запропонувати правові та організаційні механізми підвищення довіри.

4. Оцінити вплив правової культури на економічний розвиток.

Кейс 7.

Регуляторна політика та витрати бізнесу

Для відкриття приватного підприємства потрібно пройти 15 дозвільних процедур.

Завдання:

1. Визначити поняття трансакційних витрат у правовому регулюванні.

2. Проаналізувати економічний ефект дерегуляції.

3. Запропонувати спрощену модель регуляторної системи.

4. Оцінити ризики надмірної лібералізації.

Кейс 8.

Раціональний вибір підприємця: дотримання норм чи ухилення?

Ситуація: Підприємець, власник малого бізнесу має два варіанти: 1. працювати повністю легально, сплачуючи всі податки; 2. частково приховувати доходи, ризикуючи штрафом. Ймовірність перевірки — 10%. Розмір штрафу у разі виявлення — 200% несплаченого податку.

Завдання :

1. Оцінити економічну модель раціонального вибору суб’єкта (очікувана вигода vs. очікувані втрати).

2. Визначити, за яких умов правомірна поведінка стане економічно раціональною.

3. Проаналізувати роль невідворотності покарання у формуванні правової поведінки.

4. Чидостатньо підвищити штраф для зміни поведінки?

Дискусійний акцент: Правова поведінка як функція ймовірності санкції та її суворості (економічний аналіз права).

Кейс 9.

Корпоративна відповідальність і репутаційні ризики

Велика компанія може зекономити значні кошти, порушивши екологічні норми. Ймовірність викриття низька, але можливі серйозні репутаційні втрати у разі розголосу.

Завдання:

1. Визначити, які економічні фактори впливають на рішення компанії.

2. Проаналізувати нематеріальні санкції (репутація, втрата інвесторів).

3. Оцінити, як корпоративна соціальна відповідальність змінює модель раціональної поведінки.

4. Пояснити, чому великі компанії часто дотримуються норм навіть за низького контролю.

Ключове питання: Чи завжди економічна раціональність веде до мінімізації витрат у короткостроковому періоді?

Кейс 10.

Трудові відносини: «сіра» зайнятість

Працівник погоджується отримувати частину зарплати «в конверті», щоб збільшити поточний дохід. Роботодавець зменшує податкове навантаження.

Завдання:

1. Проаналізувати раціональність обох сторін.

2. Оцінити довгострокові ризики (пенсійні права, соціальні гарантії, відповідальність).

3. Визначити, як зміна правового середовища (цифровізація контролю, підвищення штрафів) впливає на поведінку.

4. Чиможедержава створити стимули для легалізації без посилення репресивних механізмів? Аналітичний аспект: Конфлікт короткострокової вигоди та довгострокових втрат.

Кейс 11.

Судове оскарження: стратегічна правова поведінка

Компанія подає апеляції та касації не з метою виграти справу, а для затягування виконання рішення та відтермінування виплат.

Завдання: 1. Визначити економічну мотивацію такої поведінки.

2. Проаналізувати процесуальні норми як інструмент формування стимулів.

3. Оцінити, чи створює правова система «перекручені стимули».

4. Запропонувати механізми зменшення зловживань (процесуальні штрафи, фінансові гарантії). Дискусійний акцент: Чи можна вважати зловживання процесуальними правами раціональною економічною поведінкою?

Тема 6. Економічний аналіз корупції

Кейс 1.

«Раціональний чиновник»

Посадова особа відповідає за видачу дозволів. Неформальна «подяка» становить 2 000 доларів. Ймовірність викриття — 5%. У разі викриття — звільнення і штраф 10 000 доларів.

Завдання:

Проаналізувати модель раціонального вибору: співвідношення очікуваної вигоди та очікуваних втрат. Визначити, що ефективніше для зменшення корупції: підвищення штрафу чи підвищення ймовірності викриття. Оцінити роль невідворотності покарання. Запропонувати альтернативні економічні механізми зменшення стимулів до корупції.

Кейс 2.

Державні закупівлі та змова

Дві компанії домовляються про завищення ціни в тендері. Частина коштів повертається посадовій особі як «відкат». Бюджетні витрати збільшуються на 20%.

Завдання:

Визначити економічні втрати держави (прямі та непрямі). Проаналізувати проблему «агент– принципал» у публічних фінансах. Оцінити, як цифровізація процедур (наприклад, електронні торги) змінює стимули. Запропонувати механізми мінімізації корупційних ризиків у закупівлях.

Кейс 3.

Надмірне регулювання як фактор корупції

Для відкриття бізнесу необхідно отримати 12 погоджень від різних органів. Строк оформлення — до 6 місяців. Частина підприємців неформально «прискорює» процедури.

Завдання:

Проаналізувати зв'язок між кількістю регуляторних бар'єрів і рівнем корупції. Визначити трансакційні витрати бізнесу. Оцінити, чи може дерегуляція зменшити корупційні стимули. Запропонувати модель спрощення процедур без втрати контролю.

Кейс 4.

Підвищення заробітної плати держслужбовців

Держава суттєво підвищує зарплати посадовцям, аргументуючи це зменшенням корупційних ризиків. Проте рівень корупційних правопорушень не зменшується.

Завдання:

Проаналізувати, чому підвищення доходу саме по собі не гарантує зменшення корупції. Оцінити роль імовірності покарання та інституційного контролю. Визначити, які додаткові умови потрібні для зміни поведінки. Обґрунтувати, чи є економічно виправданим такий підхід.

Кейс 5. Репутаційні втрати бізнесу

Компанія була викрита у наданні неправомірної вигоди для отримання контракту. Після розголосу вона втратила частину клієнтів і партнерів.

Завдання:

Визначити економічні наслідки корупції для самого бізнесу. Проаналізувати роль репутаційних втрат як неформальної санкції. Оцінити вплив прозорості та публічності на економічну поведінку компаній. Чи може репутаційний механізм бути ефективнішим за формальні штрафи?

Кейс 6.

Корупція та інвестиційний клімат

Іноземний інвестор відмовляється вкладати кошти через високі корупційні ризики та непередбачуваність рішень органів влади.

Завдання:

Проаналізувати вплив корупції на інвестиційну привабливість країни. Визначити економічні втрати в довгостроковій перспективі. Оцінити, як антикорупційні реформи впливають на економічне зростання. Сформулювати критерії оцінки ефективності антикорупційної політики.

Тема 7. Економічний аналіз підприємницької діяльності

Кейс 1. Вибір організаційно-правової форми

Підприємець планує відкрити ІТ-компанію та обирає між статусом ФОП і створенням ТОВ. ФОП передбачає спрощену систему оподаткування, але підприємець несе особисту відповідальність усім майном. ТОВ потребує складнішої звітності, але обмежує відповідальність розміром статутного капіталу.

Завдання:

Проаналізувати економічні та правові ризики кожної форми. Оцінити витрати на адміністрування та оподаткування. Визначити, як обмежена відповідальність впливає на підприємницький ризик. Обґрунтувати раціональний вибір залежно від масштабу бізнесу.

Кейс 2.

Трансакційні витрати та договір

Компанія укладає договір постачання з новим контрагентом без детального прописання відповідальності за порушення строків. Через затримку поставки виникають збитки.

Завдання:

Визначити роль договору у зниженні трансакційних витрат. Оцінити економічні наслідки недосконалого контракту. Проаналізувати, як правові механізми забезпечення виконання зобов'язань впливають на стабільність бізнесу. Запропонувати способи мінімізації ризиків у майбутньому.

Кейс 3.

Податкове навантаження та економічна поведінка

Після підвищення податкової ставки частина підприємців переводить діяльність у «тінь» або реєструє бізнес в іншій юрисдикції.

Завдання:

Проаналізувати вплив податкової політики на підприємницьку активність. Оцінити співвідношення між податковими надходженнями та ризиком тінізації економіки. Визначити, як правова стабільність впливає на довгострокові рішення бізнесу. Запропонувати баланс між фіскальними інтересами держави та стимулюванням підприємництва.

Кейс 4.

Конкуренція та антимонопольні обмеження

Велика компанія знижує ціни нижче собівартості, щоб витіснити малого конкурента з ринку.

Завдання:

Визначити, чи є це проявом недобросовісної конкуренції. Проаналізувати економічні наслідки демпінгу для ринку. Оцінити роль антимонопольного законодавства у підтримці конкурентного середовища. Визначити межу між агресивною бізнес-стратегією та порушенням права.

Кейс 5.

Банкрутство як економічний механізм

Підприємство стало неплатоспроможним через кризу попиту. Власники розглядають можливість ліквідації або санації.

Завдання:

Проаналізувати економічну функцію банкрутства в ринковій економіці. Оцінити наслідки для кредиторів, працівників і ринку. Визначити, чи є процедура банкрутства механізмом «очищення» економіки. Обґрунтувати, коли санація є економічно доцільнішою за ліквідацію.

Кейс 6.

Інвестиції та правова визначеність

Підприємець планує розширення виробництва, але очікує змін у законодавстві, які можуть підвищити витрати.

Завдання:

Проаналізувати вплив правової стабільності на інвестиційні рішення. Оцінити ризики регуляторної невизначеності. Визначити, як принцип верховенства права впливає на економічну поведінку суб'єктів. Запропонувати механізми зменшення регуляторних ризиків.

Кейс7.

Соціальна відповідальність і прибутковість

Компанія інвестує кошти у покращення умов праці та екологічні стандарти, що збільшує її витрати у короткостроковій перспективі.

Завдання:

Оцінити короткострокові та довгострокові економічні наслідки таких рішень. Проаналізувати, чи може соціальна відповідальність підвищувати конкурентоспроможність. Визначити роль права у стимулюванні відповідального бізнесу.

Тема 8. Економічний аналіз кримінального права

Кейс 1.

Раціональний злочинець

Особа розглядає можливість крадіжки майна на суму 5 000 грн. Ймовірність бути спійманим-10%, штраф або покарання у разі викриття- 50 000 грн.

Завдання:

Проаналізувати рішення злочинця з точки зору моделі раціонального вибору. Визначити, за яких умов економічно раціональна поведінка буде законною. Оцінити роль підвищення ймовірності викриття та суворості покарання у зміні поведінки.

Кейс 2.

Корупційний злочин

Посадова особа може отримати хабар у розмірі 20 000 грн. Ймовірність викриття — 5%, штраф і кримінальне покарання у разі викриття — 100 000 грн та тюремний строк.

Завдання:

Розрахувати очікувану вигоду злочинця і оцінити, чи є поведінка раціональною. Проаналізувати, як зміна ймовірності контролю або суворості санкцій змінює мотивацію. Обговорити ефективність превентивних заходів та інституційного контролю.

Кейс 3.

Порушення авторських прав

Компанія розповсюджує піратський софт із прибутком 50 000 грн на місяць. Ймовірність перевірки і накладення штрафу- 2%, розмір штрафу- 200 000 грн.

Завдання:

Оцінити економічну раціональність порушення. Проаналізувати вплив посилення контролю або підвищення штрафу на правову поведінку. Обговорити роль цивільних та кримінальних санкцій у захисті авторських прав.

Кейс 4.

Екологічні злочини

Підприємство скидає токсичні відходи у водойму, економлячи 1 млн грн на утилізації. Ймовірність перевірки- 1%, штраф- 5 млн грн. Завдання: □ □ □ Проаналізувати раціональність екологічного порушення з точки зору економічного аналізу. Визначити, чи є санкції ефективними з точки зору запобігання злочину. Розглянути додаткові механізми стимулювання дотримання норм (зелені податки, субсидії, громадський контроль).

Кейс 5.

Злочини проти власності (шахрайство)

Особа планує шахрайську схему із заволодінням коштами фізичних осіб. Прибуток — 30 000 грн, ймовірність викриття- 15%, штраф- 100 000 грн.

Завдання:

Розрахувати очікувану вигоду і оцінити ризик. Проаналізувати, як зміна ймовірності покарання впливає на поведінку. Обговорити, які превентивні та превенційні механізми з боку держави можуть підвищити ефективність кримінального права.

Кейс 6.

Торгівля наркотиками

Особа отримує прибуток 500 000 грн від збуту наркотиків. Ймовірність арешту- 2%, покарання– позбавлення волі і штраф 2 млн грн.

Завдання:

Проаналізувати економічний мотив злочинця. Обговорити роль ймовірності викриття та суворості санкцій у запобіганні злочинів. Порівняти ефективність кримінальної та адміністративної відповідальності у запобіганні таких злочинів.

Тема 9. Економічний аналіз державного регулювання та публічного права

Кейс 1.Податкове стимулювання бізнесу

Держава запровадила податкові пільги для ІТ-компаній: ставка податку на прибуток знижена з 18% до 10% на 3роки. Мета- стимулювати інвестиції та створення робочих місць.

Завдання:

Оцінити економічні вигоди для бізнесу та держави. Проаналізувати, чи буде ефективною пільга в довгостроковій перспективі. Визначити ризики зловживання пільгами та шляхи мінімізації. Обговорити альтернативні способи стимулювання економіки.

Кейс 2.

Регулювання монополій

Енергетична компанія займає 80% ринку. Держава встановлює граничні тарифи для населення.

Завдання:

Оцінити економічні витрати та вигоди регулювання для споживачів і компанії. Проаналізувати можливі наслідки для інвестицій та розвитку ринку. Визначити, чи сприяє регулювання довгостроковій економічній ефективності. Запропонувати альтернативні механізми контролю монополій. ◈

Кейс 3.

Ліцензування та дозвільні процедури

Для відкриття ресторану потрібно пройти 10 державних інстанцій, витративши 4–6 місяців. Частина підприємців користується «прискоренням» за хабар.

Завдання:

Оцінити трансакційні витрати для бізнесу. Проаналізувати економічні наслідки надмірного регулювання та корупційних стимулів. Визначити способи оптимізації процесу через правові механізми. Обговорити баланс між контролем якості та економічною ефективністю.

Кейс 4.

Антикорупційні реформи

Держава запровадила електронну систему закупівель (ProZorro) для зменшення корупції та прозорості витрат бюджету.

Завдання:

Оцінити економічні вигоди від запровадження системи. Проаналізувати, які витрати несуть державні органи та учасники торгів. Визначити, як технологічна інновація впливає на ефективність публічного регулювання. Обговорити потенційні недоліки системи.

Кейс 5.

Соціальні програми та державне фінансування

Держава запровадила програму субсидій для малозабезпечених сімей на оплату житлово комунальних послуг. Бюджет програми- 2 млрд грн на рік.

Завдання:

Оцінити економічні витрати та соціальні вигоди програми. Проаналізувати ефект програми на ринок ЖКГ та поведінку споживачів. Визначити критерії ефективності державних витрат. Обговорити альтернативи субсидіям (наприклад, диференційоване тарифоутворення).

Кейс 6.

Регулювання зовнішніх ефектів

Підприємство забруднює повітря. Держава вводить податок на викиди 500 грн за тонну. Підприємство може або платити податок, або інвестувати в очисні споруди (вартість 2 млн грн).

Завдання:

Проаналізувати економічний ефект податку та очисних заходів. Визначити, як регулювання впливає на поведінку підприємства. Оцінити ефективність податкового стимулу порівняно з прямим регулюванням.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Ряд питань навчальної дисципліни виносяться на самостійне опрацювання. Виконання самостійної роботи оцінюється окремо та є невід'ємною складовою успішного проходження курсу. Для виконання завдань самостійної роботи вам необхідно опрацювати нижчезазначені питання. Розкрийте підготовлені питання на семінарському занятті.

1. Розкрийте сутність та предмет економічної теорії права. Визначте її місце в системі юридичних наук.
2. Проаналізуйте основні підходи до співвідношення права та економіки (класичний, неокласичний, інституційний).
3. Підготуйте есе на тему: «Ефективність права як економічна категорія».
4. Охарактеризуйте поняття транзакційних витрат та їх вплив на правове регулювання.
5. Проаналізуйте теорему Коуза та наведіть приклади її застосування в правовій практиці.
6. Дослідіть економічну природу прав власності та їх роль у розвитку ринкової економіки.
7. Розкрийте поняття зовнішніх ефектів (екстерналій) та механізми їх правового регулювання.
8. Підготуйте аналітичну записку щодо економічної доцільності криміналізації окремих правопорушень.

9. Проаналізуйте ефективність різних видів юридичної відповідальності з економічної точки зору.

10. Дослідіть роль стимулів і санкцій у праві як інструментів впливу на поведінку суб'єктів.

11.Порівняйте економічні наслідки адміністративного та ринкового регулювання.

12.Розгляньте проблеми асиметрії інформації у правовідносинах та шляхи їх подолання.

13.Проаналізуйте економічні аспекти корупції та запропонуйте правові механізми її зниження.

14.Підготуйте кейс-аналіз: оцінка ефективності судового рішення з економічної точки зору.

15.Дослідіть вплив правового регулювання на розвиток підприємництва.

16.У чому полягає економічна ефективність функціонування установ виконання покарань?

17.Як транзакційні витрати проявляються у діяльності пенітенціарної системи?

18.Яку роль відіграють стимули та санкції у поведінці засуджених і персоналу?

19.Як економічний підхід пояснює рівень рецидивної злочинності?

20.У чому полягає економічна доцільність альтернативних видів покарань?

21. Як можна оцінити ефективність витрат держави на утримання засуджених?

22.Які економічні наслідки має порушення прав людини в місцях позбавлення волі?

23.Як асиметрія інформації проявляється у взаємодії між засудженими та адміністрацією?

24.У чому полягає економічна роль праці засуджених у пенітенціарній системі?

25.Які правові та економічні механізми можуть підвищити ефективність управління пенітенціарними установами?

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Індивідуальні завдання виконуються у вигляді рукописного есе обсягом до 5 сторінок за темою яка обирається з нижченаведеного переліку або індивідуальною темою погодженою з викладачем. При написанні есе доцільним буде скористатись порадами за посиланням: https://zno.if.ua/?p=985

Тематика есе:

1. Теорема Коуза та її практичне застосування у вирішенні правових спорів.

2. Економічна ефективність за Парето та Калдором-Хіксом: яку модель має обирати законодавець?

3. Право як інструмент мінімізації трансакційних витрат у ринковій економіці.

4. Позитивний та нормативний аналіз у правовому полі: як відрізнити те, «що є», від того, «що має бути».

5. Економічна функція прав власності: як чітке визначення меж власності запобігає «трагедії спільного ресурсу».

6. Економічний аналіз інтелектуальної власності: пошук балансу між стимулюванням інновацій та монополізацією ринку.

7. Специфікація та розмивання прав власності в сучасній Україні.

8. Економічні наслідки примусового відчуження майна (експропріації) для суспільних потреб.

9. Контракт як механізм розподілу ризиків: економічний підхід.

10. Проблема асиметрії інформації в договірних відносинах та способи її правового подолання.

11. Економічна доцільність порушення договору: коли невиконання зобов'язань є ефективним (Efficient Breach).

12. Інститут відшкодування збитків у контрактному праві: стимул до виконання чи покарання?

13. Економічний аналіз недбалості: формула судді Лернеда Хенда як математична модель правосуддя.

14. Сувора відповідальність проти відповідальності за вину: економічні стимули для виробників та споживачів.

15. Економіка відшкодування моральної шкоди: як оцінити те, що не має ринкової вартості.

16. Економічна модель злочинної поведінки Гsettingsepi Беккера: чому люди порушують закон?

17. Співвідношення суворості покарання та невідворотності покарання: що ефективніше стримує злочинність?

18. Економічний аналіз корупції: правові інструменти зниження рентабельності корупційної діяльності.

19. Доцільність легалізації окремих видів тіньової діяльності з погляду теорії суспільного добробуту.

20. Економіка судового процесу: чому більшість спорів завершується мировою угодою?

21. Економічний аналіз антимонопольного законодавства та захисту конкуренції.

22. Поведінкова економіка права (Behavioral Law and Economics): як обмежена раціональність людей руйнує класичні правові моделі.

ПОРЯДОК ОЦІНЮВАННЯ (Денна/Заочна)

Оцінювання ваших досягнень відбувається за системою відображеною в таблиці

№ теми	Назви розділів і тем	Всього балів	Форма заняття	
			семінарське заняття (у т.ч. самостійна робота)	практичне заняття (у т.ч. самостійна робота)
1	2	3	4	5
Розділ 1. Економічна складова правових рішень				
1	Економічна теорія права як міждисциплінарний напрям наукового знання	3/-	3/-	-/-
2	Право як інститут економічної системи	3/15	3/15	-/-
3	Економічна раціональність і правова поведінка суб'єктів	6/15	3/-	3/15
4	Витрати, вигоди та ефективність правового регулювання.	3/-	3/-	-/-
5	Право власності в економічні теорії	3/-	3/-	-/-
Розділ 2. Економічний аналіз правових явищ				
6	Економічний аналіз корупції	6/-	3/-	3/-
7	Економічний аналіз підприємницької діяльності	6/-	3/-	3/-
8	Економічний аналіз кримінального права	6/-	3/-	3/-
9	Економічний аналіз державного регулювання та публічного права	6/-	3/-	3/-
10	Держава, право і ринок: економічно-правовий вимір	3/15	3/15	-/-
Разом		**45/45**	**30/30**	**15/15**
Індивідуальна робота		15		
Залік		40		
Всього		100 балів		

Робота на семінарських (практичних) заняттях оцінюється викладачем із розрахунку балів, зазначених у таблиці. Здобувач може виконати індивідуальну роботу, за визначеною формою та тематикою.

Підсумковий контроль з дисципліни здійснюється у вигляді заліку/екзамену, на якому можете отримати до 40 балів в залежності від повноти та обґрунтованості відповідей.

Якщо під час проходження курсу здобувач набрав 60 балів, він має право не складати залік/екзамен вдовольнившись підсумковою оцінкою відповідно до кількості набраних балів. Схема переведення балів у підсумкову оцінку наведена в таблиці

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	**A**	відмінно
82-89	**B**	добре
75-81	**C**	
64-74	**D**	задовільно
60-63	**E**	
35-59	**FX**	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	**F**	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Предмет, метод і функції економічної теорії права.
2. Основні етапи розвитку економічного аналізу права.
3. Співвідношення права та економіки.
4. Поняття ефективності у праві та її види.
5. Критерії економічної ефективності (Парето-ефективність, Кальдор-Хікс).
6. Теорія раціонального вибору в праві.
7. Поняття та види транзакційних витрат.
8. Вплив транзакційних витрат на правове регулювання.
9. Теорема Коуза та її значення для права.
10. Поняття прав власності та їх економічна сутність.
11. Роль інституту власності в ринковій економіці.
12. Екстерналії: поняття, види та правове регулювання.
13. Асиметрія інформації у праві.
14. Економічна природа юридичної відповідальності.
15. Економічний аналіз кримінального права.
16. Економічний аналіз цивільного права.
17. Економічні аспекти адміністративного права.
18. Роль стимулів і санкцій у правовому регулюванні.
19. Економічна ефективність судової системи.
20. Витрати та вигоди правозастосування.
21. Економічні причини правопорушень.
22. Економічний підхід до боротьби з корупцією.
23. Державне регулювання економіки: правовий аспект.
24. Економічні наслідки правових норм.
25. Альтернативні способи вирішення спорів і їх економічна ефективність.
26. Економічна оцінка законодавчих рішень.
27. Поведінкова економіка та її вплив на право.
28. Інституційний підхід в економічній теорії права.
29. Економічна ефективність правової політики держави.
30. Перспективи розвитку економічного аналізу права в Україні.
31. У чому полягає економічна ефективність функціонування установ виконання покарань?
32. Як застосовується економічний аналіз права у сфері виконання кримінальних покарань?
33. Яку роль відіграють транзакційні витрати в організації діяльності пенітенціарних установ?

34. Як теорема Коуза може бути використана для врегулювання конфліктів у місцях позбавлення волі?

35. У чому полягає економічна сутність стимулів і санкцій у системі виконання покарань?

36. Як оцінити економічну ефективність різних видів покарань (позбавлення волі, пробація).

37. Які економічні наслідки порушення прав засуджених для держави?

38. Як асиметрія інформації впливає на управління персоналом у пенітенціарній системі?

39. У чому полягає економічна роль праці засуджених та її правове регулювання?

40. Які економічні механізми можуть підвищити ефективність управління установами виконання покарань?

ПОЛІТИКА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Академічна доброчесність повинна бути забезпечена під час проходження даного курсу, зокрема при виконанні курсових робіт (принципи описані у Законі України «Про академічну доброчесність» від 18 грудня 2025 року №4742IX (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4742-20#Text) та Кодексі академічної доброчесності Пенітенціарної академії України від 30 березня 2026 року №132/ОД (https://pau.edu.ua/higher-education-quality-assurance-sector/academic-integrity/). Списування під час підсумкового контролю, виконання практичних завдань на замовлення, підказки вважаються проявами академічної недоброчесності. Від усіх слухачів курсу очікується дотримання академічної доброчесності у зазначених вище моментах. До здобувачів вищої освіти, у яких було виявлено порушення академічної доброчесності, застосовуються різноманітні дисциплінарні заходи (включаючи повторне проходження певних етапів).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Економічна теорія : підручник / Авт. кол. : Якобчук В. П. та ін.; за заг. ред. В. П. Якобчук. Київ : Ліра-К, 2026. 562 с.

2. Економічна теорія: практикум : навч. посіб. для здобувачів ступеня бакалавра за спеціальністю 051 «Економіка» освітньо-професійних програм «Економіка і бізнес», «Економічна аналітика», «Міжнародна економіка» / Б. В. Дергалюк. КПІ ім. Ігоря Сікорського. – Електронні текстові дані (1 файл). Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2025. – 68 с. URL: https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/1ebc2527-6a15-4143-80c5-f8e06e6d4665/content

3. Забарна Е. М., Козакова О. М., Задорожнюк Н. О. Економічна теорія: закономірності, практика та сучасність: підручник. Херсон: ТОВ «ОЛДІ-ПЛЮС», 2025. 412 с.

4. Кравцов О. О. Основи економічної теорії : навч. посібник. Кривий Ріг : Prague:Oktan Print, 2023. – 355 с. URL: https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/6106/1/2023.pdf

5. Мацелюх Н. П. Економічна теорія права : навч. посіб. для самост. підготовки. Київ : Центр навчальної літератури, 2023. 180с.

6. Пилипенко Г. М., Пилипенко Ю. І. Економічна теорія: навч. посіб. М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т. Дніпровська політехніка». – Дніпро : НТУ «ДП», 2022. – 196 с.

7. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 № 2210-III : станом на 21.06.2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text

8. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 7.06.1996 № 236/96-ВР : станом на 16.10.2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text

9. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11.09.2003 № 1160-IV: станом на 31.10.2025 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text

Допоміжна:

1. Економічна теорія. Політекономія: підручник / за ред. В.Д. Базилевича ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. 9-е видання. Київ: Знання, 2014. —710 с.

2. Економічна теорія: навч. посіб. / Л.С. Шевченко, О.А. Гриценко, О.С. Марченко та ін.; за заг. ред. Л.С. Шевченко — Харків: Право, 2016. — 268 с.

3. Мочерний С.В. Економічна теорія: навчальний посібник / С. В. Мочерний. — 4-е видання. Київ: ВЦ Академія, 2009. 640 с.

4. Федоренко В.Г. Основи економічної теорії: навчальний посібник / В.Г. Федоренко, М.М. Руженський, С.В. Палиця, Ю.Б. Пінчук. 2-е видання. Київ: Алерта, 2012. 312 с.

5. Основи економічної теорії: навч. посіб. / За заг. ред. П.В. Круша, В.І. Депутат, С.О. Тульчинської. 3-е видання. Київ: Каравела, 2018. 448 с.

6. Основи економічної теорії: підручник / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л.С. Шевченко. Харків: Право, 2010. 448 с.

7. Економічна теорія: навч. посіб. у 2 част. / О. А. Кулініч, Н. М. Зарецька, О. В. Нікітіна. – Частина І. – Х. : ХДУХТ, 2016. – 200 с. URL: https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/85cfa161-7a41-4652-8257-9d59e55891e0/content

8. Економічна теорія: підручник / за заг. ред. В.П. Якобчук. К.: Видавництво Ліра-К, 2020. 450 с.

9. Економічна теорія: навчальний посібник. Укл: М.І. Колосінська, С.І. Белей, С.В. Бойда. Чернівці: Чернівец. нац. унів-т., 2021. 200 с. URL: https://dspace.chnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3fed9fce-3f1c-494d-ba3e-ae5637cee4f9/content

10. Економічна теорія : конспект лекцій : навч. посіб. для здобувачів ступеня бакалавра за спеціальністю 051 «Економіка» освітньо-професійних програм «Економіка і бізнес», «Економічна аналітика», «Міжнародна економіка» / Б. В. Дергалюк. КПІ ім. Ігоря Сікорського. Електронні текстові дані (1 файл). Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2025. 208 с. URL: https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/819e48f8-4fb8-4c9d-8c84-05b2b09ce40a/content

11. Основи економічної теорії та еволюція економічної думки: наочний навчально-методичний посібник/ укладачі: К.Ю. Величко; Н.Г. Ушакова. Харків: ДБТУ, 2024. 171с. URL: https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/54bb9a7e-d339-4845-b504-425c22f6b2c3/content

12. Міжнародна економічна діяльність України : навчально-методичні матеріали до самостійного вивчення дисципліни / укладачі : І. І. Помінова, О. А. Кулініч, Н. М.Федоренко. – Х. : Монограф, 2020. – 147 с. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/11334

Інформаційні джерела в мережі Інтернет

1. Господарський кодекс України.URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15

3. Офіційний сайт Державного служби статистики України.URL: https://stat.gov.ua/

4. Офіційний сайт Міністерства економіки та довкілля України.URL: http://www.me.gov.ua

6. Верховна Рада України: офіційний веб-сайт. URL: www.rada.gov.ua

8. Бібліотека ім. Вернадського URL: www.nbuv.gov.ua

11. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. .URL: https://www.treasury.gov.ua/

12.Офіційний сайт Національного банку України.URL: http://www.bank.gov.ua

13.Офіційний сайт Світового банку. URL: http://web.worldbank.org

14. Офіційний сайт Світової організації торгівлі. URL: http://wto.org